Veselības ministrija

Noziedzības novēršanas padomes uzdevums - pasākumi elektronisko cigarešu izplatības ierobežošanai nepilngadīgo vidū

Sanita Lazdiņa
Veselības ministrijas, Psihiskās veselības, atkarību profilakses un integrēto pakalpojumu
nodaļas vadītājas vietniece

Veselības ministrija

Saturs

1. **02.10.2026 Noziedzības novēršanas padomē pieteiktais un uzdotais uzdevums;**
2. **Pieejamie dati un pētījumi par elektronisko cigarešu lietošanas izplatību nepilngadīgo vidū un citu valstu pieredze e-cigarešu regulēšanā;**
3. **Veselības ministrijas redzējums Noziedzības novēršanas padomes uzdotā uzdevuma izpildei**

1. 2026. gada 2.oktobra Noziedzības novēršanas padomē pieteiktais un uzdotais uzdevums

Veselības ministrija

Noziedzības novēršanas padomē (NNP) pieteiktā problēma – 02.10.2026

- Tieslietu ministrija NNP aktualizēja praksē konstatētos gadījumus, kad nepilngadīgas personas tiek iesaistītas nelikumīgu elektronisko smēķēšanas ierīču pārvietošanā pāri robežai, uzglabāšanā un realizācijā.
- Konstatētas gan situācijas, kad nepilngadīgie šādas ierīces iegādājas un realizē tālāk paši, gan gadījumi, kad bērni un jaunieši tiek izmantoti kā izplatītāji vai pārdevēji citu personu uzdevumā.
- NNP tika minēts, ka nelegālā tirdzniecībā tiek iesaistīti skolas vecuma bērni. Sākot ar aizliegtu e-cigarešu šķidrumu izplatīšanu vienaudžu lokā, jaunieši var nonākt arvien dziļāk nelegālajā apritē un tikt iesaistīts arī citu aizliegtu vielu izplatīšanā. Tāpēc ir ne tikai jāierobežo nelegālais tirgus, bet arī jāpasargā bērni no nonākšanas organizētās noziedzības vidē.
- NNP izskanēja arī dažādi ierosinājumi un secinājumi, ka cēlonis, ka nepilngadīgas personas iesaistās nelegālā tirdzniecībā ir 01.01.2025 stājušies spēkā ierobežojumi Tabakas likumā, kas aizliedz laist tirgū e-cigaretes ar aromātu, izņemot tabakas garšu.
- Tika izteikti ierosinājumi atcelt ierobežojumus uz laiku kamēr ES pieņems vienotu regulējumu vai atļaut mentola aromātu, klāt vēl tabakas aromātam, lai mazinātu, ka nepilngadīgie iesaistās tirdzniecībā.

Veselības ministrija

Noziedzības novēršanas padomes uzdotais uzdevums

- Veselības ministrijai sadarbībā ar Tieslietu ministriju, Iekšlietu ministriju, Labklājības **ministriju līdz 2026. gada 1. decembrim sagatavot pasākumu plānu ar priekšlikumiem, lai novērstu nepilngadīgo personu iesaistīšanos nelikumīgā elektronisko smēķēšanas ierīču ar aromatizētājiem pārvietošanā pāri robežai, uzglabāšanā un realizācijā.**

- **VM rosinājums – pasākumu plānu un risinājums meklēt iesaistot Smēķēšanas ierobežošanas valsts komisiju un dažādus pieaicinātos ekspertus.** Komisijas uzdevums ir koordinēt darbības, kas saistītas ar smēķēšanas ierobežošanas politiku un tās īstenošanu, kā arī veicināt iestāžu sadarbību smēķēšanas ierobežošanas politikas īstenošanas ietvarā.

2. Pieejamie dati un pētījumi par elektronisko cigarešu lietošanas izplatību nepilngadīgo vidū Latvijā un citu valstu pieredze elektronisko cigarešu regulēšanā

Veselības ministrija

Kāds regulējums ir citās ES valstīs un kas ir noteikts ES Tabakas direktīvā

- ES nav noteikts vienots aromatizētāju aizliegums elektronisko cigarešu šķidrumiem
- Tabakas direktīva piešķir dalībvalstīm tiesības pieņemt regulējumu attiecībā uz aromatizētajiem elektronisko cigarešu šķidrumiem - preambulas 47.punkts, kas paredz obligātu saskaņojumu ar EK.

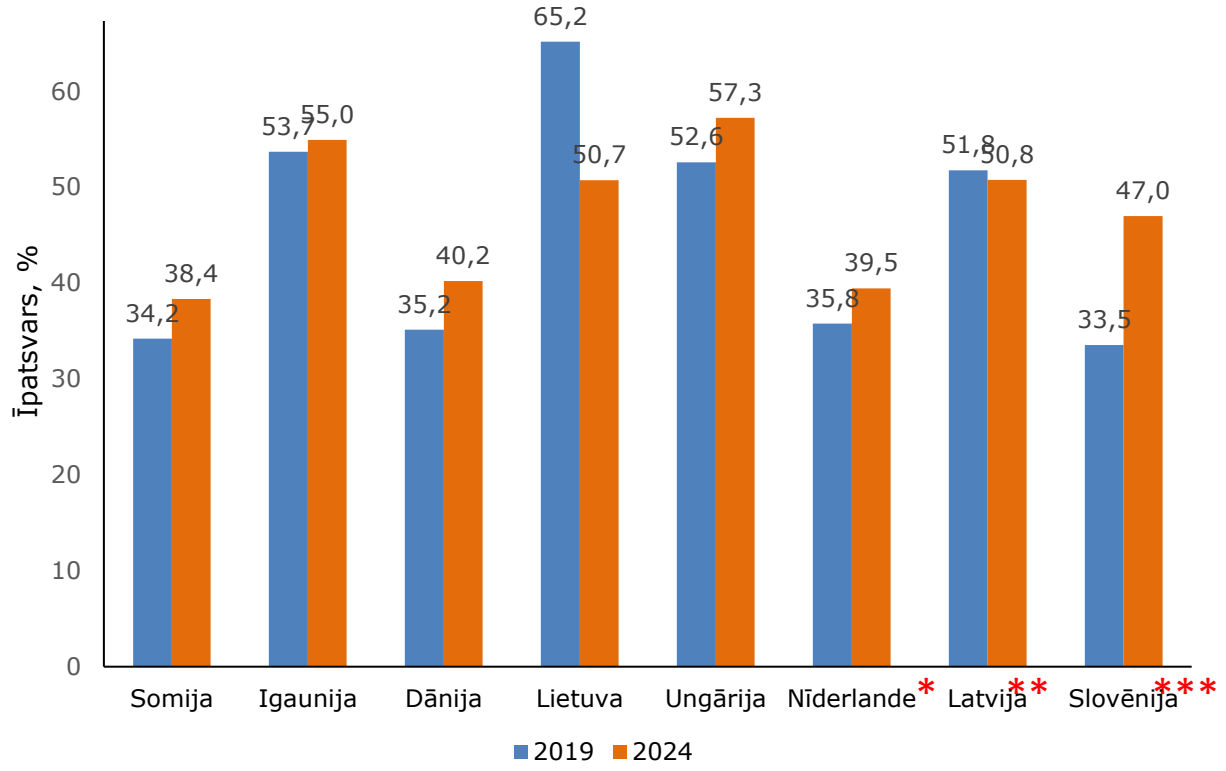
Valsts	Kāds aromāts atļauts/citas prasības	Kad stājās spēkā?
Somija	Tabakas aromāts (raksturīgais aromāts)	2016
Igaunija!!!	Tabakas un mentola aromāts	2019 (tabakas aromāts) 2020 (tabakas un mentola aromāts)
Dānija!!!!	Tabakas un mentola aromāts	2022
Lietuva	Tabakas aromāts (papildus aizliegti cukuri un saldinātāji)	2022 (tabakas aromāts) 2024 (aizliegti saldinātāji un cukuri šķidrumos)
Nīderlande	Tabakas aromāts un 16 atļautās piedevas	2023
Ungārija	Tabakas aromāts	2023
Latvija	Tabakas aromāts un 16 atļautās piedevas	2025
Slovēnija	Tabakas aromāts un 16 atļautās piedevas	2025

Vienreizlietojamo e-cigarešu laišanas tirgū aizliegums spēkā-
Francija – 24.02.2025
Beļģija – 01.01.2025

Stāsies spēkā -
Austrija – pieņēma 16.07.2026
Bulgārija – pieņēma 30.06.2025

Veselības ministrija

E-cigarešu pamēģināšanas izplatība jauniešu vidū: ESPAD dati

*Nīderlandē ESPAD 2024. gada apsekojuma nolūkos, dati izņēmuma kārtā tika ievākti 2023. gada oktobrī un novembrī – izplatības izmaiņas nevar attiecināt likumdošanas maiņu

**Latvijā elektronisko cigarešu aromatizētāju aizliegumi stājās spēkā pēc apsekojuma

***Lai gan Slovēnijas likumdošanas grozījumi stājās spēkā ESPAD lauka darba periodā, pārejas periods ilga vēl līdz 2025. gada aprīlim, līdz ar ko izplatības izmaiņas nevar būt tiešā veidā attiecināmas veiktajām politikas maiņām

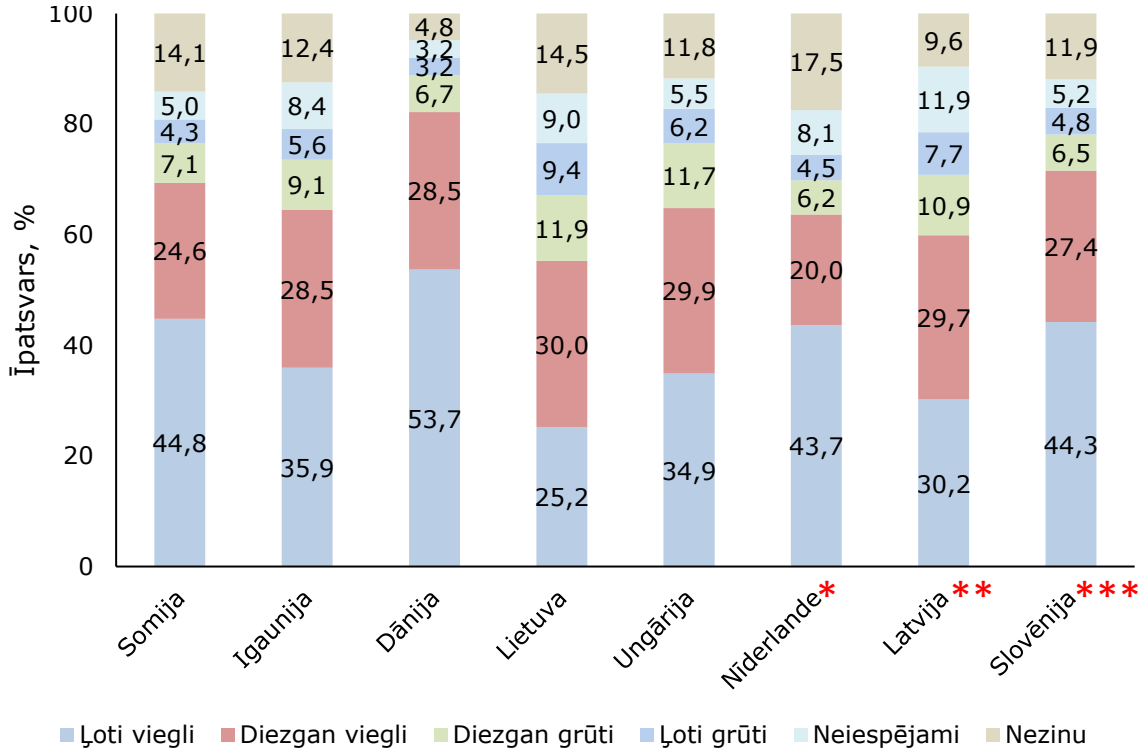
ESPAD dati liecina, ka no 2019. līdz 2024. gada apsekojumam **e-cigaretes pamēģinājušo jauniešu īpatsvars pieaudzis piecās no septiņām analizētajām valstīm.**

Vislielākais pieaugums novērots Slovēnijā (+13,5 procentpunkti), savukārt **Lietuvā konstatēts ievērojams samazinājums (−14,5 procentpunkti)** un Latvijā — neliels samazinājums (−1,0 procentpunkts).

ESPAD 2019. un 2024. gada e-cigarešu lietošanas rādītāji ir salīdzināmi. Somijā, Igaunijā un Dānijā, kur aromatizētāju ierobežojumi bija spēkā pirms apsekojuma, pieaugusi arī e-cigarešu lietošana pēdējo 30 dienu laikā (+8,4 līdz +12,4 procentpunkti). **Lietuvā pēc ierobežojumu ieviešanas novērots pamēģināšanas īpatsvara samazinājums**, tomēr šīs tendences neļauj izdarīt secinājumus par ierobežojumu efektivitāti, jo nav iespējams noteikt, kā lietošanas izplatība būtu mainījusies bez tiem.

Veselības ministrija

Ikdienas vai gandrīz ikdienas e-cigarešu lietošanas izplatība: ESPAD dati

ESPAD 2024. gada dati liecina, ka lielākā daļa jauniešu visās sešās valstīs uzskata e-cigaretes par viegli iegūstamām. **Visaugstākā uztvertā pieejamība (kategorijas «Diezgan viegli» un «Ļoti viegli») novērota Dānijā (82,2%), bet zemākā — Lietuvā (55,2%)**. Augsta uztvertā pieejamība vērojama arī valstīs, kurās aromatizēto e-cigarešu ierobežojumi bija spēkā pirms apsekojuma.

Tomēr šie dati neatspoguļo faktisko produktu pieejamību vai iegādes kanālus un neļauj novērtēt ierobežojumu efektivitāti.

*Nīderlandē ESPAD 2024. gada apsekojuma nolūkos, dati izņēmuma kārtā tika ievākti 2023. gada oktobrī un novembrī – izplatības izmaiņas nevar attiecināt likumdošanas maiņai

**Latvijā elektronisko cigarešu aromatizētāju aizliegumi stājās spēkā pēc apsekojuma

***Lai gan Slovēnijas likumdošanas grozījumi stājās spēkā ESPAD lauka darba periodā, pārejas periods ilga vēl līdz 2025. gada aprīlim, līdz ar ko izplatības izmaiņas nevar būt tiešā veidā attiecināmas veiktajām politikas maiņām

Veselības ministrija

Kādi dati ir pieejami Latvijā, lai izvērtētu ierobežojumu ietekmi?

- **Veselības aprūpes statistikas dati nav piemēroti, lai novērtētu kāda ir bijusi likumdošanas grozījumu ietekme uz sabiedrības veselību**, jo SSK-10 nav tādu diagnožu, kas ļautu identificēt nedz saslimšanas, nedz mirstības gadījumus, kurus izraisījusi aromatizētu elektronisko cigarešu vai nikotīna spilventiņu lietošana;
- **Aromatizējošo vielu ierobežojuma ietekmes novērtēšanai piemērotāki ir iedzīvotāju paradumu dati, kas tiek iegūti pētījumu ietvarā**. Šie dati ļauj salīdzināt izmaiņas dažādu produktu lietošanas izplatībā ilgstošā laika periodā, tai skaitā novērtēt pieņemto ierobežojumu ietekmi uz dažādiem uzvedību raksturojošiem rādītājiem.

- **Lai izvērtētu īstermiņa (1-2 gadu laikā pēc ierobežojuma ieviešanas) ietekmi, paredzēts izmantot vairāku pētījumu datus par pieaugušajiem un bērniem**, jo katru grupu ierobežojumi ietekmē savādāk. Izvērtējuma veikšanai 2027. gadā būs pieejami:
- *PVO "Health Behaviour in School-aged Children (HBSC)" monitoringa dati* par 11,13,15 gadīgiem jauniešiem (dati ievākti 2025./2026. mācību gadā), pētījumu SPKC veic reizi 4 gados;
- *Latvijas iedzīvotāju veselību ietekmējošo paradumu pētījuma dati* par 15-74 gadīgiem iedzīvotājiem (dati tiek ievākti 2026. gadā), pētījumu SPKC veic reizi 2 gados;
- *Eiropas Komisijas Eurobarometer pētījuma "Attitudes of Europeans towards tobacco and related products"* dati par 15 gadus vecu un vecāku iedzīvotāju tabakas un nikotīnu saturošu produktu lietošanas paradumiem.

Veselības ministrija

Kādi dati ir pieejami Latvijā, lai izvērtētu ierobežojumu ietekmi?

- **Lai uzraudzītu un izvērtētu ierobežojumu ilgtermiņa ietekmi, papildus iepriekš veikto pētīju datiem tiks izmantots SPKC veiktais "PVO Starptautiskais jauniešu smēķēšanas pētījums"**. Paredzēts iesaistīt padziļināta izvērtējuma veikšanā PVO Eiropas reģiona ekspertus tabakas kontroles jomā
- Pētījums Latvijā tiek īstenots reizi 4 gados, lai uzraudzītu 13-15 gadus vecu jauniešu tabakas un nikotīnu saturošu produktu lietošanas paradumus. Nākamais pētījums plānots 2027./2028. mācību gadā, rezultāti būs pieejami 2029. gadā.
- Ilgtermiņa ietekmes monitoringa nodrošināšanas ietvarā SPKC ir ieviesis vairākus jaunus rādītājus (FINBALT pētījuma ietvarā), kas reizi 2 gados ļaus arī identificēt iedzīvotāju īpatsvaru:
  - kuri lieto aromatizētas elektroniskās cigaretes/nikotīna spilventiņus,
  - kuri iegādājās elektroniskās cigaretes/nikotīna spilventiņus legālās un nelegālās tirdzniecības vietās,
  - kuri modificē elektronisko cigarešu šķidrumus pirms lietošanas (piemēram, pašiem pievienojot pārtikas aromatizētājus).

Veselības ministrija

Kādi dati ir pieejami Latvijā, lai izvērtētu ierobežojumu ietekmi?

Nepublicēti *PVO "Health Behaviour in School-aged Children (HBSC)" monitoringa dati* par 11,13,15 gadīgiem jauniešiem (dati ievākti 2025./2026. mācību gadā) – norāda tendenci, ka smēķēšana un e-cigarešu smēķēšana samazinās.

Smēķēšanas izplatība (vismaz reizi nedēļā) vecuma un dzimuma grupās, 1991.-2026., (%)

Aptaujas gads	Zēni				Meitenes				Kopā
	11 gadi	13 gadi	15 gadi	Kopā	11 gadi	13 gadi	15 gadi	Kopā	
1991.	4,8	9,3	18,5	**9,7**	1,0	1,3	5,3	**2,8**	**5.7**
1994.	1,5	12,4	32,7	**14,3**	0,6	2,6	13,3	**6,2**	**9.8**
1998.	3,1	15,1	36,4	**17,5**	0,3	6,9	18,8	**9,3**	**13.0**
2002.	1,8	16,4	28,9	**15,0**	0,5	5,9	21,1	**9,3**	**12.0**
2006.	2,7	11,2	29,9	**14,0**	1,1	10,0	22,7	**11,2**	**12.6**
2010.	2,3	11,3	32,0	**14,9**	0,8	7,4	22,1	**9,8**	**12.2**
2014.	0,9	3,0	15,3	**5,9**	0,4	3,2	13,4	**5,6**	**5,8**
2018.	0,9	3,1	12,9	**5,4**	0,5	2,7	11,6	**4,7**	**5,1**
2022.	0,7	4,9	15,2	**7,2**	0,4	5,6	17,6	**8,1**	**7,7**
2026.	1.4	2,8	10,4	**4.7**	0.2	3,8	12,4	**5,2**	**4,9**

E-cigaretes/vaipera lietošana vismaz vienu dienu pēdējo 30 dienu laikā vecumgrupās zēniem un meitenēm, 2018.-2026., (%)

Aptaujas gads	Zēni				Meitenes				Kopā
	11 gadi	13 gadi	15 gadi	Kopā	11 gadi	13 gadi	15 gadi	Kopā	
2018.	4,2	10,8	23,5	**12,5**	1,1	6,4	13,8	6,8	**9,6**
2022.	2,3	8,5	25,1	**12,2**	2,7	13,8	30,9	16,2	**14,2**
2026.	2,0	4,2	15,2	**6,9**	1,1	7,9	19,8	9,1	**8,0**

Veselības ministrija

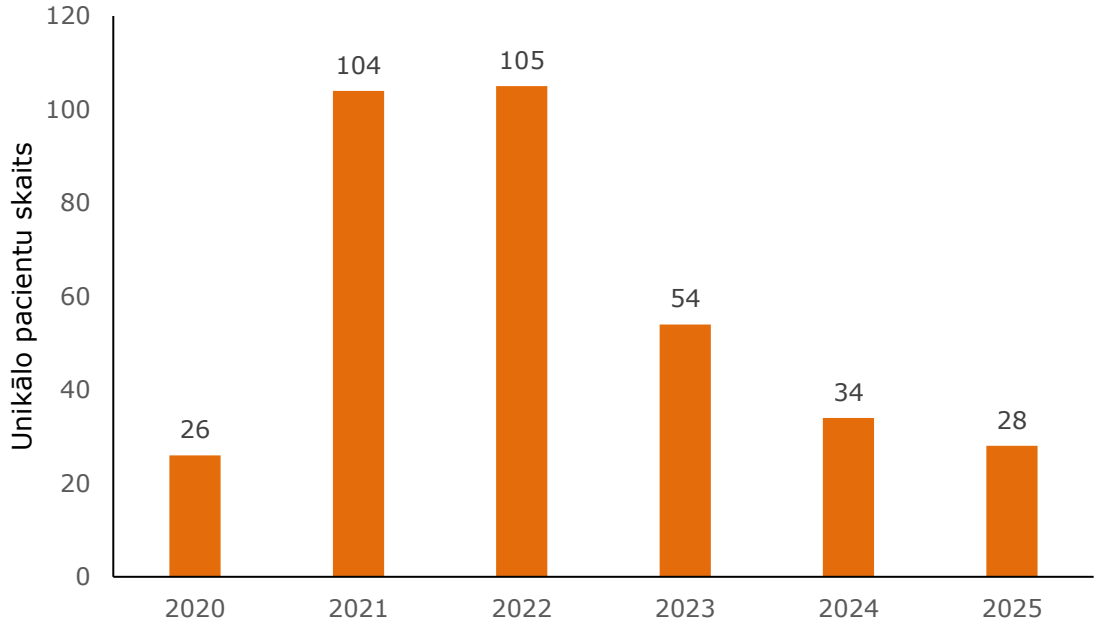
Ar veipošanu (elektronisko smēķēšanas ierīču lietošanu) saistītu traucējumu izplatība - EVALI

Latvijā ambulatorajā veselības aprūpē reģistrēto pacientu skaits ar veipošanu saistītiem veselības traucējumiem **visaugstākais bija 2021. un 2022. gadā, pārsniedzot 100 pacientus gadā.**

Turpmākajos gados novērots pakāpenisks samazinājums, **2025. gadā reģistrējot aptuveni 28 pacientus**.

Jāņem vērā, ka dati aptver visu vecumu iedzīvotājus un atspoguļo tikai veselības aprūpē reģistrētos gadījumus, nevis faktisko veipošanas izraisīto veselības traucējumu izplatību populācijā.

Reģistrēto pacientu skaits ar veipošanu (elektronisko smēķēšanas ierīču lietošanu) saistītiem traucējumi", 2020-2025. Ambulatorie dati

SSK-10 kods U07.0; visas vecuma grupas; unikālo pacientu skaits; SPKC dati

Veselības ministrija

Secinājumi

- **Normatīvie ierobežojumi ne vienmēr atspoguļojas jauniešu uztvertajā e-cigarešu pieejamībā.** ESPAD 2024. gada dati liecina, ka 60–82% jauniešu analizētajās valstīs uzskata e-cigaretes par viegli iegūstamām. **Tas norāda uz nepieciešamību vērtēt ne tikai normatīvo regulējumu, bet arī tā praktisko ievērošanu – uzraudzību un kontroli**
- **Pieejamie dati neļauj izdarīt secinājumus par ierobežojumu efektivitāti ilgtermiņā**. ESPAD un HBSC dati galvenokārt raksturo lietošanas izplatību atsevišķos laikposmos. Atšķirīgie ierobežojumu ieviešanas datumi, īsais novērošanas periods un citu ietekmējošo faktoru kontroles trūkums neļauj noteikt politikas cēlonisko ietekmi.
- **Nepieciešama ilgtermiņa un visaptveroša politikas ietekmes izvērtēšana.** Papildus regulāriem jauniešu lietošanas paradumu apsekojumiem jāanalizē produktu faktiskā pieejamība, iegādes kanāli, nelegālā tirdzniecība un uzraudzības pasākumu rezultāti. Latvijā 2025. gadā ieviesto ierobežojumu izvērtēšanai būtiski būs turpmāko gadu dati.
- **Jāvērtē ir ne tikai kāda ietekme uz nākotnes paaudzi, kas ir būtiskākais ierobežojumu mērķis novērst/attālināt smēķēšanas uzsākšanu agrīnā vecumā**, kā arī kā mainās regulāro smēķētāju vai pamēģinātāju īpatsvars
- **Nepieciešams skatīt, kā ierobežojums ietekmē pieaugošo populāciju**, smēķēšanas rādītāju un arī atmešanas rādītāju.
- **Nav pieejami dati par nepilngadīgiem, kuriem noteikta atkarības diagnoze** saistībā ar smēķēšanu, kas sniegtu ieskatu par nepilngadīgiem, kuriem jau izveidojusies atkarība
- **Nav pieejami dati cik daudz nepilngadīgie iesaistījušies nelegālā tirdzniecībā**, kuri iesaistījušies citos noziedzīgos darījumos vai darbībās, t.sk. uzsāktie kriminālprocesi vai administratīvie procesi, tāpat kas tikuši izmantoti seksuāli vai cietuši no vardarbības.

3. Veselības ministrijas redzējums Noziedzības novēršanas padomes uzdotā uzdevuma izpildei

Veselības ministrija

Ko Pasaules Veselības organizācija iesaka?

Electronic cigarettes (E-cigarettes): advocacy brief
ends-call-to-action.pdf

- **Veikt monitoringu un uzraudzību**, lai iegūtu aktuālu priekšstatu par lietošanas uzsākšanu un lietošanas paradumiem.
- **Ieviest papildu pasākumus, piemēram, reklāmas, veicināšanas un sponsorēšanas aizliegumu** (tostarp digitālajā vidē), kā arī efektīvus izpildes kontroles pasākumus.
- **Mazināt elektronisko cigarešu pievilcību un kaitējumu iedzīvotājiem**, piemēram, regulējot aromatizētāju izmantošanu, pievilcību veicinošas īpašības un citus aspektus.
- **Aizliegt elektronisko cigarešu pārdošanu bērniem**, kontrolēt piegādes vai tirdzniecības vietas, lai mazinātu risku, ka bērni tām var piekļūt, nodrošināt ierobežojumu ievērošanu un saukt atbildīgās personas pie atbildības.
- **Pastiprināt prasību izpildes kontroli**, lai nodrošinātu ieviesto pasākumu efektivitāti, tai skaitā cīnoties ar nelegālu produktu apriti.
- **Informēt sabiedrību par elektronisko cigarešu lietošanas kaitīgo ietekmi uz veselību, t.sk. ieviešot pierādījumos balstītas profilakses programmas.**
- **Aizsargāt sabiedrību no maldinošiem apgalvojumiem**, piemēram, nepatiesiem apgalvojumiem par elektronisko cigarešu drošumu vai efektivitāti cigarešu smēķēšanas atmešanā.
- **Nodrošināt pierādījumos balstītu smēķēšanas atmešanas programmu** - palīdzību pašreizējiem smēķētājiem atmest tabakas lietošanu.

Veselības ministrija

Veselības ministrijas redzējums

Veidot trīs apakšdarba grupas trīs virzienos:

1.Uzraudzības un kontroles uzlabošana
Novērts nepilngadīgu personu iesaistīšanu nelegālā tirdzniecībā, citos noziedzīgos darījumos, uzlabot pastāvošo ierobežojumu kontroli, lai nepilngadīgie nevar iegādāties ne legāli, ne nelegāli elektroniskās cigaretes ar aromatizētājiem

2. Profilakses stiprināšana un sabiedrības informēšana
Novērst un attālināt smēķēšanas (vielu lietošanas) uzsākšanu, nodrošinot atbalstu skolām smēķēšanas izplatības mazināšanā, gan profilakses programmu, gan rīcības algoritmu ieviešanā, vecāku prasmju pilnveidošana

3. Atbalsts un palīdzība, t.sk. ārstēšana
Nodrošināt atbalstu personām, kuras iesaistījušās nelegālā tirdzniecībā, noziedzīgos darījumos, izpētot šāda nepilngadīgā profilu

Darbs grupās, līdz 19.11.2026 priekšlikumi no grupām komisijai, kas to izskata nākošā komisijas sēdē 23.11.2026.

Veselības ministrija

Veselības ministrijas redzējums I

1.Uzraudzības un kontroles uzlabošana

Novērts nepilngadīgu personu iesaistīšanu nelegālā tirdzniecībā, citos noziedzīgos darījumos, uzlabot pastāvošo ierobežojumu kontroli, lai nepilngadīgie nevar iegādāties ne legāli, ne nelegāli elektroniskās cigaretes ar aromatizētājiem, nevarētu izvietot reklāmu u.c.

Grupas sastāvs (ierosinātais) – VM, VI, VP, IeM, TM, PTAC, EM, VID, NMP, Robežsardze, prokuratūra

Vadošais – VP (potenciāli)

Jautājumi un dati:

Cik daudz nepilngadīgie iesaistīti nelegālā apritē, kādi sodi piemēroti, no kurām valstīm tiek ievestas e-cigaretes ar aromātiem, kāds ir nepilngadīgo profils, kas šādas darbības veic, vai izdarīti citi noziegumi?

Jāsaprot, kā produkti ar aromātiem nonāk Latvijā – sauszeme, pakomāti, kā konstatējam, kas kavē uzraudzību?

Kas ir nepieciešamie uzlabojumi, kas veicami, lai uzlabotu uzraudzību – regulējuma pilnveide, praktisku rīku trūkums, iestāžu sadarbības stiprināšana?

Veselības ministrija

Veselības ministrijas redzējums II

2. Profilakses stiprināšana un sabiedrības informēšana
Novērst un attālināt smēķēšanas (vielu lietošanas) uzsākšanu, nodrošinot atbalstu skolām smēķēšanas izplatības mazināšanā, gan profilakses programmu, gan rīcības algoritmu ieviešanā, vecāku prasmju pilnveidošana

Darba grupas sastāvs (ierosinātais) – VM, SPKC, IZM, VIAA, LPS, LBAS, LLDK,LM, BAC, BKUS, NPVC,VARAM, IeM, pulmonologi, Latvijas Sabiedrības veselības speciālistu asociācija.
Vada – SPKC (potenciāli)

Dati un jautājumi:
Cik daudz skolās tiek konstatēti e-cigarešu lietošanas, izplatīšanas gadījumi, kā skola tos risina, kāda rīcība, kad konstatē, cik daudz skolās ievieš atkarību profilakses programmas, cik daudz bērni no skolām sūtīti pie speciālistiem uz PRC programmu vai BKUS saņēmuši pakalpojumu?

Veselības ministrija

Veselības ministrijas redzējums III

3. Atbalsts un palīdzība, t.sk. ārstēšana

Nodrošināt atbalstu personām, kuras iesaistījušās nelegālā tirdzniecībā, noziedzīgos darījumos, izpētot šāda nepilngadīgā profilu, saprotot, kādu palīdzību varam nodrošināt un kā novērst šādas darbības

Grupas sastāvs (vadošais) – VM,BKUS, NPVC, LM, BAC, TM, IeM, Prokuratūra, VP,
Vadošais – TM (potenciāli)

Dati un jautājumi

Cik daudz ir tādu nepilngadīgo, kas nodarbojas ar nelegālo aprit, kāds ir profils, kādus noziedzīgus nodarījumus ir pastrādājuši papildus, vai ir cietis no vardarbības, vai ir citi pārkāpumi, zādzības, kādi sodi tiek piemēroti, vai nepilngadīgiem, kas izplata ir atkarības, cik daudz ir atkārtoti likuma pārkāpēji, cik pirmreizēji?

Veselības ministrija

Paldies!

